

Streszczenie: „Od Oświecenia do Unii Europejskiej. Wybrane aspekty struktur ponadpaństwowych we francuskiej myśli polityczno-prawnej”.

Tematem pracy jest przedstawienie i analiza wybranych aspektów struktur ponadpaństwowych we francuskiej myśli polityczno-prawnej w okresie od Oświecenia do czasów współczesnych. Tytułowe pojęcie odnosi się do struktur (ośrodków) władztwa i organizacji politycznej społeczeństwa innych niż państwo, a także idei to tradycyjnie absolutne władztwo ograniczających. Chodzi zatem o przejawy zjawisk nazywanych niekiedy w literaturze „metawładzą” („metasuwerennością”), stanowiących w dzisiejszych czasach element szerszych procesów globalizacyjnych, przenoszących stopniowo suwerenność, w tym zwłaszcza esencjonalną dla tego pojęcia kompetencję prawodawczą, z klasycznego, zwykle narodowego, państwa nowożytnego na inne ośrodki wewnętrzne i ponadnarodowe. Pociąga to za sobą zarówno ewolucję tradycyjnych systemów prawnych w kierunku „multicentryczności” i deterytorializacji, jak i zmianę pojmowania samego „państwa” i „rządu” ze scentralizowanej struktury na szerszy zespół różnie umiejscowionych władz publicznych, które dysponują imperium na danym terytorium, także spoza jego granic, pomijając niejako przy podejmowaniu decyzji, działań, realizacji zadań oraz bezpośrednich kontaktach ze społeczeństwem miejscowe organy. Jednocześnie wraz z uznaniem prymatu praw człowieka następuje dekompozycja tradycyjnego modelu relacji między państwem a jednostką, zgodnie z którym to pierwsze posiadało wyłączną jurysdykcję nad swoim terytorium mogąc traktować obywateli wedle uznania, gdy rolą obywateli była służba racji stanu.

Perspektywa myśli francuskiej wynika z przyjętej zasadniczej hipotezy badawczej, zgodnie z którą nowożytne koncepcje zastępowania bądź ograniczania suwerenności państwowej na rzecz struktur władztwa ponadpaństwowego i ponadnarodowego stanowią wyraz radykalnych idei francuskiego Oświecenia, rewolucji 1789 roku oraz późniejszej myśli skrajnie progresywnej. Nie ulega wątpliwości, że „Wiek Świateł” (*Lumières*) na płaszczyźnie filozofii politycznej przybrał nad Sekwaną postać najbardziej radykalnego zerwania, a niekiedy wręcz anihilacji zasad *ancien regime*’u na rzecz tworzenia zupełnie nowych fundamentów porządku społeczno-politycznego opartych na wskazaniach nieomylnego zdaniem ówczesnych luminarzy rozumu i prawidłach postępu ludzkości, często przy tym sytuujących się w obszarze utopii. Stąd omawianą epokę przyjęto za punkt początkowy niniejszych rozważań.

Z kolei zamknięcie rozważań problematyką integracji europejskiej podyktowane jest kilkoma przyczynami. Po pierwsze, Unia Europejska stanowi niewątpliwie najbardziej wydatny przykład współczesnego „systemu ponadnarodowego”, wielopłaszczyznowo ograniczającego suwerenność państw członkowskich na rzecz instytucji wspólnotowych. Następnie, wydaje się, że wobec zdecydowanej przewagi badań dogmatycznych nad Unią Europejską, wciąż istnieje pole do analiz przeprowadzanych z punktu widzenia historii doktryn polityczno-prawnych. Wreszcie, biorąc pod uwagę kluczową rolę państwa francuskiego w najważniejszych projektach integracji Starego Kontynentu, pozostaje w dużej mierze otwarty problem wkładu tamtejszej myśli, zwłaszcza istotnych z punktu widzenia niniejszej pracy nurtów radykalnych, w tworzenie tzw. „ideologii” europejskiej.

Co więcej, należy zauważyć, że przedmiotowy problem jest, jak się wydaje, starszy od tradycyjnego rozumienia państwa sięgającego swymi korzeniami jeszcze myśli medievalnej, a powstałego zasadniczo jako opozycja do tego typu koncepcji. Wypada wspomnieć chociażby antyczne państwa-miasta (*polis*) i orientalne imperia, a także wypływające z chrześcijańskiego uniwersalizmu Wieków Średnich papieżstwo, cesarstwo czy zakony. Tym niemniej, wydaje się, że współczesne przejawy „metasuwerenności” mają, z punktu widzenia historii doktryn polityczno-prawnych, zasadniczo inny charakter niż przednowożytnie odpowiedniki, co stanowi również jedną z pobocznych hipotez badawczych pracy. Głównym przedmiotem dociekań był w tym zakresie francuski republikanizm jako swego rodzaju model nowoczesnej wspólnoty politycznej, oderwanej od determinantów kulturowych, światopoglądowych, etnicznych i historycznych, a skupiony na relacji czysto „politycznej”, na przyjęty po rewolucji praktycznie na całym Zachodzie.

Ponadto istnieje potrzeba uzupełnienia powszechnie panującego utożsamiania tamtejszej kultury polityczno-prawnej z głębokim przywiązaniem do etatyzmu i centralizmu tak w sferze wewnętrznej jak i na płaszczyźnie międzynarodowej. O ile bez wątpienia z perspektywy głównego nurtu tradycji politycznej „ojczyzny”, nowożytnego pojęcia suwerenności zachodzi wciąż dominacja tego typu kierunków, to niniejsze rozważania mają pośrednio ukazać bogactwo nurtów skrajnie odmiennych, które mimo, że raczej nieznanne w powszechnym odbiorze i sytuujące się na bocznym torze dyskursu, dzięki swojej oryginalności, czasem przechodzącej w skrajny utopizm, zachowały jednak żywotność stanowiąc niejednokrotnie przedmiot recepcji za granicą. Francja jawi się zatem jako swoisty „matecznik”, z którego czerpią bezpośrednio bądź pośrednio liczni radykałowie bez względu na narodowość. Kraj ten stanowi tradycyjnie ośrodek powstawania śmiałych koncepcji ideowych, ciągłej debaty nad rzeczywistością społeczno-polityczną. Co istotne, mimo

podkreślanego wielokrotnie radykalizmu, w znacznej mierze próbuje się te swoiste eksperymenty ideowe realizować, zwłaszcza na płaszczyźnie normatywnej.

Praca ma za zadanie ukazać w tym kontekście wielokierunkową ewolucję francuskich nurtów radykalnych od Oświecenia do współczesności, udowadniając przy tym, że następuje pomiędzy nimi wyraźna ciągłość. Za kolejnymi, równie bądź jeszcze bardziej utopijnymi projektami ponadpaństwowych struktur władztwa politycznego i ograniczania tradycyjnej suwerenności stało progresywne w swej istocie przekonanie, że wyłącznie dzięki takiej a nie innej organizacji społeczeństwa będzie możliwa realizacja ideałów Oświecenia i rewolucji. Klasyczne państwo narodowe, symbolizujące tutaj nie - jak na przykład w myśli marksistowskiej - narzędzie rewolucji, lecz „reakcji”, miało w rezultacie albo stać się elementem szerszej całości, albo zaniknąć, ustępując miejsca innym formom.

Słowa kluczowe

Państwo, imperializm, antyetytyzm, Francja, suwerenność, progresywizm

Summary: "From Enlightenment to the European Union. Selected aspects of supranational structures in French political and legal thought".

The thesis aims to present and analyze selected aspects of supranational structures in French political and legal thought from Enlightenment to contemporary times. The title term refers to the structures (centers) of power and political organization of society other than the state, as well as the ideas traditionally limiting an absolute state power. Therefore, it is about the manifestations of phenomena sometimes referred to in literature as "meta-power" ("metasovereignty"), which are nowadays an element of broader globalization processes, gradually shifting sovereignty, including especially the legislative competence essential for this concept, from the classical, usually national, modern state to other internal and supranational centers. This entails both the evolution of traditional legal systems towards "multicentricity" and deterritorialization, as well as a change in the perception of the "state" and "government" from a centralized structure to a broader set of differently placed public authorities that have an empire in a given territory, also from outside its territory borders, bypassing the local authorities when making decisions, actions, tasks and direct contacts with the public. At the same time, along with the recognition of the primacy of human rights, there is a decomposition of the

traditional model of relations between the state and the individual, according to which the former had exclusive jurisdiction over its territory, being able to treat citizens at its discretion, while the role of citizens was the service of reasons of state.

The perspective of French thought results from a basic research hypothesis, according to which modern concepts of replacing or limiting state sovereignty with supranational power structures express the radical ideas of the French Enlightenment, the revolution of 1789 and later radically progressive thought. There is no doubt that the Enlightenment (*Lumières*) in political philosophy took in France the form of the most radical break, sometimes demanding even annihilation of the principles of *ancien regime* in favor of creating entirely new foundations of the socio-political order based on the infallible – according to the philosophers - statements of reason and the progress of humanity, often situated in the area of utopia. Therefore, the discussed epoch was taken as the starting point of these considerations.

On the other hand, closing the discussion with the issues of European integration is dictated by several reasons. Firstly, the European Union is undoubtedly the most prominent example of the modern "supranational system", which limits the sovereignty of member states to Community institutions on multiple spheres. Then, it seems that given the decisive advantage of dogmatic research over the European Union, there is still room for analysis carried out from the point of view of the history of political and legal doctrines. Finally, taking into account the key role of the French state in the most important projects for the integration of the Old Continent, the problem of the contribution of that thought, especially of radical currents important from the point of view of this work, to the creation of the so-called European "ideology".

Moreover, it should be noted that the problem of thesis seems to be older than the traditional understanding of the state that goes back to its roots in medial thought and arose essentially as an opposition to this type of concept. It is worth mentioning even ancient city-states (*polis*) and oriental empires, as well as the papacy, empire and religious orders arising from Christian universalism of the Middle Ages. Nevertheless, it seems that the contemporary manifestations of "meta-sovereignty" have, from the point of view of the history of political and legal doctrines, a fundamentally different nature than the pre-modern counterparts, which is also one of the side research hypotheses of the work. The main subject of investigation in this respect was French republicanism as a kind of model of a modern political community, detached from cultural, ideological, ethnic and historical determinants, and focused on a purely "political" relationship, adopted after practically the whole of the West after the revolution.

In addition, there is a need to supplement the generally prevailing identification of the local political and legal culture with a deep attachment to statism and centralism both internally and internationally. While, without a doubt, from the perspective of the mainstream political tradition of the "homeland", the modern concept of sovereignty, there is still the dominance of this type of directions, these considerations are to indirectly show the richness of extremely different currents, which, although rather unknown to the general public and located on the side track discourse, thanks to its originality, sometimes transforming almost into utopian, have retained vitality, often being the subject of reception abroad. Therefore, France appears to be a kind of "backyard" from which many radicals, regardless of their nationality, derive directly or indirectly. This country has traditionally been the center of the formation of bold ideological concepts, a continuous debate on socio-political reality. Importantly, despite well-known radicalism, these specific ideological experiments, especially on the normative level, are constantly being carried out.

The work is intended to show in this context the multidirectional evolution of French radical currents from Enlightenment to the present day, proving that there is a clear continuity between them. Behind subsequent, equally or even more utopian projects of supra-state structures of political power and limitation of traditional sovereignty was the progressive belief that only thanks to such and no other organization of society it would be possible to realize the ideals of Enlightenment and revolution. The classic nation-state, symbolizing here not - as in Marxist thought, for example - the tool of revolution, but "reaction", was to either become an element of a wider whole or disappear, giving way to other forms.

Key words

State, imperialism, anti-statism, France, sovereignty, progressivism